

Publicarea acestui volum colectiv s-a realizat cu sprijinul Centrului Municipal de Cultură Arad în cadrul proiectului „Valorificarea patrimoniului filosofic din spațiul arădean”, selectat la concursul de proiecte Sesiunea I - 2023, cofinanțat de Asociația Pro Etica.

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Filosofie românească în spațiul arădean / coord.: Ioan Biriș, Maria Sinaci ; pref. de Ioan Biriș, Maria Sinaci. - București : Eikon, 2023

ISBN 978-606-49-1004-2

I. Biriș, Ioan (coord. ; pref.)

II. Sinaci, Maria (coord. ; pref.)

14

DTP: Mihăiță Stroe
Editor: Valentin Ajder

SOCIETATEA ARĂDEANĂ DE FILOSOFIE

IOAN BIRIȘ

(coordonatori)

MARIA SINACI

*Filosofie românească
în
spațiul arădean*

Colectivul redacțional:

Ioan Biriș, Cristian Bocancea, Cosmin Colțun,
Caius Cuțaru, Anton Ilica, Călin Lucaci, Florea
Lucaci, Cristian Măduța, Dumitru Mărcuș, Maria
Oprea, Regis Roman, Maria Sinaci, Matei Șimandan

E I K O N

București, 2023

CUPRINS

Prefață	7
Achiței, Gheorghe	11
Apostol, Pavel (Pál Erdős)	15
Banciu, Dan-Aurel	19
Berar, Petru	22
Bica, Daian	28
Biriș, Ioan	30
Blaga, Lucian	58
Bocancea, Cristian-Gheorghe	81
Bradin, Virgiliu	83
Ciuhandu, Gheorghe	89
Ciurdariu, Mihai	92
Clitan, Gheorghe	95
Colțun, Cosmin	106
Costea, Ștefan	109
Cuțaru, Caius-Claudius	112
Felea, Ilarion V.	121
Georgiu, Grigore	128
Gheorghică, Viorel	134
Goldiș, Vasile	140
Greco, Constantin	153

Greffner, Otto	169
Gruia, Ioan Emanuel	175
Ilica, Anton	177
Iovan, Marțian	184
Lucaci, Călin	187
Lucaci, Florea	192
Maci, Mihai	213
Mare, Călina	216
Măduța, Cristian Ionel	226
Mărcuș, Dumitru	232
Medeleanu, Horia	241
Mocioni, Alexandru de	246
Oprea, Maria	256
Petroiu, Deliu	263
Pipoș, Petru	269
Pișcoci-Dănescu, George	276
Popeangă, Vasile	283
Popescu, Vintilă	292
Preparandia Arădeană	301
Roman, Regis-Mafteiu	308
Roth Andrei	311
Rus, Remus	319
Sava (Doru), Pintilie	331
Săbău, George	335
Schwartz, Gheorghe	342
Sinaci, Maria	365
Someșan, Ovidiu	375
Șanta, Dan	381
Șimandan, Matei	384
Toda, Gh. Augustin	399
Tomi, Paula-Pompilia	405
Țichindeal, Dimitrie	411
Vedinaș, Traian	416

PREFAȚĂ

Cititorul volumului de față ar putea să se întrebe, chiar de la început, de ce o filosofie în spațiul arădean? De ce e nevoie de o „localizare” a filosofiei, de o „localizare” a celei mai generale sau mai „globale” discipline a spiritului uman? În tonul vremii de azi, am putea răspunde că, între un „global” prea extins, în care particularul s-ar pierde, și un „local” prea restrâns, fără mare orizont, dar succulent prin notele lui specifice, contemporanii noștri au găsit un termen cât de cât mulțumitor și pentru „globaliști”, și pentru susținătorii „localismului”, anume termenul de „glocal”. Acest cuvânt satisface întrucâtva și orizontul „superior” al globalistului, dar și orgoliul localistului, acesta din urmă având sentimentul că, deși trăiește la o „margine de țară”, el nu este un „marginal”, căci „marginea” sa este simultan și o poartă către „global”, o deschidere spre orizonturi poate mai mari decât ale propriului „centru”.

Probabil că într-o astfel de situație spirituală se găsește și Aradul, poarta cea mai de vest a României actuale. Există un anumit orgoliu al vechilor (de ce nu și al actualilor, și al viitorilor?) arădeni. Și nu e vorba de un orgoliu chiar gratuit! Căci Aradul, ne spune istoria, a dobândit titlul de „oraș liber regesc” încă din 1834, reușind să se înscrie, astfel, între cele mai importante centre economice ale acestei zone europene. Cultural și educațional, în Arad funcționa Preparandia (pentru pregătirea dascălilor) încă din 1812, iar Institutul teologic ortodox din 1822. Un călător străin de pe la 1846 scria că „Aradul este cel mai frumos oraș...”, iar marele nostru istoric Nicolae Iorga, după o vizită pe aceste meleaguri în anul 1906, scria că Aradul i se pare ca un „mahalagiu curățel”, dar care are pe cap „o șapcă de mare ținută a unui general”!, orașul aflându-se, după opinia sa, înaintea Timișoarei și a Oradei.

Iar recensământul făcut în 1910 ne arată că, dintre cele 26 de orașe transilvănene cu peste 10.000 de locuitori la acea vreme, Aradul se afla pe primul loc cu o populație de 77.542 locuitori, Timișoara era pe locul doi cu 74.003 locuitori, Oradea ocupa locul trei cu 68.950 locuitori, iar Clujul se găsea pe locul patru cu 62.733 locuitori. Astfel, nu este

că cercetarea lor e prea „la început”, sau că e încă „minoră” etc. Le-am respectat voința! Probabil se vor regăsi în ediții ulterioare, îmbogățite. Oricum, volumul de față acoperă peste două veacuri (din 1802, de la primele publicații ale lui Dimitrie Țichindeal până în prezent) de activitate filosofică românească în spațiul Aradului.

În general, așa cum se poate observa, colectivul redacțional a încercat să respecte o structură unitară a prezentărilor, o structură care să cuprindă datele biografice, apoi rezultatele obținute în cercetarea filosofică a autorului, lista publicațiilor științifice (de multe ori selectivă, pentru economie de spațiu tipografic) și, în final, referințe, unde a fost cazul, la publicațiile celui în cauză. În majoritatea celor prezentați, în text este inserată și o poză a autorului, iar unde nu am dispus de așa ceva, am apelat la ilustrarea copertei unui volum mai semnificativ din opera respectivului autor. Volumul are, desigur, mai mult un caracter de „instrument de lucru” pentru cercetări viitoare, un caracter de „ghid” pentru cei care vor fi interesați de o eventuală „geografie filosofică” a spiritualității românești.

În final, facem precizarea că publicarea acestui volum colectiv s-a realizat în cadrul proiectului „Valorificarea patrimoniului filosofic din spațiul arădean”, finanțat de Centrul Municipal de Cultură Arad, prin Asociația Pro Etica.

Coordonatorii

ACHIȚEI, GHEORGHE

(1931-)

Date biografice

Gheorghe Achiței s-a născut la Cășăria-Dobreni (județul Neamț). A urmat liceul la Arad, apoi cursurile Școlii de Literatură și Critică literară „Mihai Eminescu” (1951-1954), Facultatea de Filologie a Universității București (1954-1959). A susținut doctoratul în Estetică la Universitatea „V. M. Lomonosov” din Moscova, cu titlul *Despre corelația dintre ideal și frumos*.

Gheorghe Achiței și-a desfășurat activitatea ca profesor de Estetică la Institutul de Arte plastice „Nicolae Grigorescu”, unde a fost rector între anii 1970 și 1976. A debutat în ziarul *Flacăra roșie* din Arad în 1951. A fost redactor la periodicele *Contemporanul și Tânărul scriitor*. De asemenea, a fost redactor șef adjunct la *Luceafărul* (1961-1968) și redactor șef la *Amfiteatru* (1969-1974), unde a concentrat cei mai importanți scriitori ai generației '60.

Realizări științifice

Personalitatea științifică a lui Achiței s-a format din două surse: a) lecturi fundamentale și frecventarea pinacotecilor reprezentative din Europa și b) călătorii și stagii postuniversitare în Italia, unde a lucrat cu Giulio Carlo Argan, în Franța, Germania, Austria. A promovat, de asemenea, relații cu personalități contemporane din țară: Constantin Noica, Liviu Rusu, Nichifor Crainic, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Marian Popa. Din corespondența cu aceștia, se desprinde imaginea unui intelectual autentic, cunoscător al creațiilor plastice și literare, al formelor de expresie artistică în general.

În concepția lui Achiței există o totalitate de contribuții aduse la înțelegerea

fenomenului artistic, iar, pe un plan mai larg, contribuții la configurarea domeniului culturii. Cele două moduri fundamentale în care este concepută estetica sunt: unul, cel în care obiectul artistic este dat al experienței și se supune cercetării științifice și celălalt, în care conținutul e ridicat la rangul universalilor, accesibil filosofiei.

Estetica filosofică are drept categorii principale *arta și frumosul*. Asupra conținutului acestora nu există un acord. Achiței subliniază: „Fiecare tip, gen, specie ori subspecie mai mult chiar, fiecare operă își are propriile sale exigențe, nereușind să ilustreze suficient decât propria sa existență”.

Achiței examinează momentele importante ale evoluției esteticii moderne îndeosebi, pornind de la *Critica puterii de judecare* a lui Kant, accentuează momentele de criză și pune în evidență faptul că estetica „va trebui să fie mai degrabă gândire filosofică și reflecțiune izvorâtă din viul contact cu experiența”. Ideea lui John Dewey, potrivit căreia esteticul este o calitate a experienței umane generale diferențiată de activitățile mecanice, de cele reflexe, este o sursă importantă pentru conturarea concepției lui Achiței. De aici și ideea: savantul transcrie datele experienței în simboluri deja create, artistul va crea, din „materie sensibilă” simboluri noi. Cu mențiunea că în acest caz destinatarul / publicul are o atitudine „contemplativă”. Azi, arta, în diversele ei forme, implică publicul. Orice operă de artă este cerută de un anumit public, care nu e omogen, fiecare individ având preferințe proprii. Dar pot fi fixați parametrii între care se produc oscilațiile receptării, unele de natură individuală, altele de natură socială sau de natură tehnică. Estetica este completată deci de antropologie (obiceiuri, tradiții), sociologie (condițiile materiale ale apariției și receptării operei de artă), psihologia socială (comportamentul publicului). În epoca actuală, valorile estetice pătrund în aproape toate aspectele vieții cotidiene, de la amenajarea interioarelor, la difuzarea în masă a reproducerilor artistice, de la cinematograful, televiziune, tehnici mass-media, la arta practică în cadrul unor profesii. Achiței arată că există o tendință a esteticii de a deveni științifică – amintește experiențele structuralismului, estetica informațională, semiotică – și o tendință speculativă care are și ea un rol bine definit, stimulând spiritul creator.

A ști, a crede, a presupune sunt termenii care indică demersul esteticii. *A ști* ține exclusiv de domeniul rațiunii și epuizează argumentele care susțin demonstrația. *A crede* este limita care implică adevărul la o concluzie fără un argument întemeiat; aici intervine factorul subiectiv. *A ști*, domeniul ideal al științei, exprimă o poziție demitizantă reprezentând obiectul autentic, în timp ce *a crede* cuprinde o imagine deformată, amplificată sau simplificată a obiectului.

Mitizarea s-ar defini drept procesul prin care un fenomen sau situație este redată potrivit intereselor sau aspirațiilor unui grup social, cel al modelului cultural și al civilizației din care face parte. *A crede* se definește, în principiu, ca ideologie.

A ști și *a crede* coexistă și fuzionează în proporții mai mari sau mai mici. Achiței consideră că între cele două domenii, potrivit lui Bertrand Russell, există domeniul lui *a presupune*. *A presupune* înseamnă implicarea parțială a lui *a ști*, dar și pe cea lui *a crede* și arată atât procesul de demitizare cât și pe cel de mitizare. Estetica stă, în bună măsură, sub semnul lui *a presupune*. Concepția lui Achiței indică un efort sistematic și o coerență în desfășurarea ei. Analiza categoriilor filosofice îi asigură instrumentele de lucru. Categoria fundamentală – *frumosul* – fluentă, schimbătoare de perspective, este pusă în relație cu *valoarea*. Categoriile și noțiunile sunt examinate cronologic și diacronic, corolarul lor se reflectă în actualitate. Din acest punct, se deschide o arie problematică nouă. Aici se includ contextele în care apare *frumosul* dincolo de artă și, sub impactul noilor tehnici de comunicare, condiția artei în viitor. De aici și o reevaluare a conceptelor fundamentale și o adaptare la realitatea prezentă.

Achiței a desfășurat o activitate publicistică extinsă în timp, exemplară sub raportul structurii analizelor; de la percepția operei și analiza formelor, în cazul artei plastice, la tehnicile de execuție și simbolurile implicate în formele expresive. Judecata de valoare este concluzia care așază opera în contextul culturii. Influențat de viziunile unor filosofi consacrați, cum ar fi Benedetto Croce, Herbert Marcuse, Karl Marx, exegeza sa aplică ideile fundamentale la dinamica cunoașterii și ilustrează deschiderea amplă asupra fenomenelor actuale din artă și din societate.

Cărți de autor:

- *Prelegeri de estetică. Frumosul și valoarea estetică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968.
- *Prelegeri de estetică. Problema categoriilor estetice*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968.
- *Ce se va întâmpla mâine ?*, București, Editura Albatros, 1972.
- *Artă și speranță*, București, Editura Albatros, 1974.
- *Audiovizualul și diaporama* (Gheorghe Achiței, Eugen Iarovici), București, Editura Tehnică, 1983.
- *Frumosul dincolo de artă*, București, Editura Meridiane, 1988.

Volume editate / coordonate:

- *Dicționar de estetică generală*, București, Editura Politică, 1972.
- *Estetica*, București, Editura Academiei, 1983.

Capitol sau parte dintr-o lucrare colectivă:

- *Articole în Dicționar de estetică generală*, București, Editura Politică, 1972.
- *Alexandru Sabia, interpretat de: Gheorghe Achiței, G. Călinescu, Ion Rotaru*, București, Editura Eminescu, 1974.
- *Eugen Barbu, interpretat de: Gheorghe Achiței, Matei Călinescu et alii*, București, Editura Eminescu, 1974.
- *Arta și perspectivele esteticului*, în *Arta viitorului*, București, Editura Meridiane, 1979.
- *Considerațiuni estetice*, în *Audiovizualul și diaporama*, București, Editura Tehnică, 1983.
- *Expansiunea contemporană a esteticului*, în *Estetica*, București, Editura Academiei, 1983.

Referințe / recenzii:

- Sasu, Aurel, *Dicționar biografic al literaturii române*, A-L, vol. I, p. 5, Pitești, Editura Paralela 45, 2011.
- Scurtu, Nicolae, *Un estetician sub vremuri*, în *România literară*, nr. 6 / 2011.
- *Gheorghe Achiței*, (<https://ro.wikipedia.org/wiki>).

Premii:

- Ordinul „Steaua Republicii” cl. a IV-a, 1972.
- Ordinul Național pentru Merit în Grad de Cavalier, 2002.

Dumitru Mărcuș

APOSTOL, PAVEL (PÁL ERDÖS) (1919-1983)

Date biografice

Pavel Apostol s-a născut la Arad, într-o familie evreiască, având numele Pál Erdős, nume pe care și l-a schimbat apoi în Pavel Apostol. Se știe că a aderat la partidul comunist încă din ilegalitate, iar în timpul celui de-al doilea război mondial, în urma măsurilor luate împotriva evreilor, este la un moment dat profesor fără facultate la Școala Confesională Evreiască din Arad, așa cum amintește Andrei Roth în memoriile sale (vezi, în volumul de față, prezentarea lui Andrei Roth).

Arădeanul Pavel Apostol va studia filosofia la Universitatea din Cluj, avându-i ca profesori pe Lucian Blaga și pe D. D. Roșca. Se știe că era un student apreciat, așa încât Lucian Blaga l-a ajutat și l-a încurajat, inclusiv să facă un doctorat sub îndrumarea sa. Din păcate, anul 1948 vine cu așa-numita „reformă a învățământului”, căreia îi cade victimă și Lucian Blaga. Deși Pavel Apostol (fost discipol blagian cu puțin timp înainte) era „talentat și bine pregătit” (cum aprecia Andrei Roth), caracterul său „era sub semnul întrebării” (scrie același Andrei Roth).

Ca ilegalist, nu e de mirare că Pavel Apostol ajunge un fel de „director” politic al Universității, calitate în care coordonează epurarea indezirabililor. I. D. Sârbu, alt fost student al lui Blaga, fiu de miner, simpatizant de stânga (om care făcuse războiul și fusese la un moment dat interpret de rusă pe lângă un general sovietic), ajuns și el cadru didactic la Universitatea din Cluj, își amintește cum i-a convocat Pavel Apostol și a început să transmită sarcini de scriere a unor articole defăimătoare la adresa profesorilor ce urmau a fi epurați: Ovidiu Drimba să scrie împotriva lui Speranția (Drimba a acceptat și a scris); Dumitru Isac să scrie împotriva lui D. D. Roșca (D. Isac nu s-a opus pe loc, dar n-a scris); iar lui I. D. Sârbu i-a spus: „dumneata, tovarășe Sârbu, vei scrie un articol împotriva lui Lucian Blaga. Un articol tare, dărâmat!”

LIBRIS WE KNOW BOOKS

Numai că I. D. Sârbu a refuzat categoric. Atunci Pavel Apostol îi propune să scrie despre Liviu Rusu, însă este refuzat la fel de categoric, I. D. Sârbu părăsind sala și trântind cu putere ușa după el. „Directorul” politic a considerat că atitudinea lui Sârbu nu este „marxistă”, așa încât a fost trecut și el pe lista celor destituiți din învățământul superior, îndărătnicul I. D. Sârbu, rămas credincios lui Lucian Blaga, ajungând în șomaj pentru trei luni de zile, apoi își găsește un post de profesor la Baia de Arieș. Pavel Apostol începe să scrie el împotriva fostului profesor, acuzându-l pe Lucian Blaga, între multe altele, de faptul că ar fi „iremediabil legat de ideologia fascistă” (vezi și Achim Mihu, *Maestrul și iedera*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 74). Ce putea fi mai grav în acele condiții? (Autorul acestor rânduri, tânăr asistent universitar, participant la obișnuita consfătuire anuală a cadrelor didactice din învățământul superior, care se ținea de obicei la Universitatea din București, a asistat în 1980 la un moment tensionat în care clujenii Achim Mihu și Tudor Cățineanu îi aminteau lui Pavel Apostol, prezent în sală, faptele reprobabile pe care le-a făcut la Cluj și nedreptățile comise împotriva lui Blaga).

Dar istoria (și partidul comunist) nu l-au iertat nici pe Pavel Apostol. În anul 1952 va fi acuzat de către colegii săi de partid că este „dușman de clasă”, „dușman al poporului”, că este „spion” și „agent imperialist”... Cumplit e faptul – descrie Andrei Roth acest moment – că învinuitul „nu a respins acuzațiile”, dimpotrivă, a „mărturisit” tot ce i se imputa, după care a fost arestat pe loc și dus la pușcărie pentru câțiva ani. Iar soția lui Pavel Apostol, Doina Tudoran, a fost somată să ia atitudine, aceasta și-a făcut public „autocritica”, în spiritul vremii, și a anunțat că a doua zi va înainta actele de divorț.

Istoria acelor ani își are ciudățeniile sale. Pavel Apostol este reabilitat și ajunge profesor universitar la Politehnica din București, redevenind, cum spune Andrei Roth, „un luptător util și de încredere al frontului ideologic”. A urmat o specializare și la École des Hautes Études, unde, între colegi, se pare că se găsea și François Mitterrand, apoi un alt stagiul la Berlin. La începutul regimului Ceaușescu, când, alături de Academia de Științe Medicale și de Academia de Științe Agricole s-a

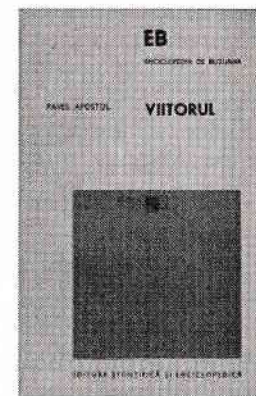
înființat și Academia de Științe Politice și Sociale, lui Pavel Apostol i-a fost încredințată sarcina de a-l propune pe Nicolae Ceaușescu pentru funcția de președinte al acestei Academii de profil social-politic, semn clar că se bucura de toată încrederea noii puteri. I s-a permis să cultive din plin relațiile sale în Occident, călătorind mult, ultimii ani din viață petrecându-i în Germania și Franța, decedând la Paris, în urma unei crize cardiace.

Activitatea filosofică

În plan filosofic, deși la sfârșitul studenției sale Pavel Apostol se declara un „blagian”, imediat după schimbarea regimului politic în România se va manifesta pentru tot restul vieții ca un marxist convins. Este destul de prolific în domeniul cercetării filosofice, abordând teme foarte variate, de la logică și teoria cunoașterii la filosofia culturii, la etică și pedagogie, până la filosofie politică și socială, la problemele viitorologiei etc.

În anul 1956 Pavel Apostol publică o lucrare despre logica dialectică în filosofia lui Hegel, apoi, tot în același an, alături de Henri Wald, Dan Bădărău, Gustav Offenberger și Florea Țuțugan este coautor la volumul *Probleme de logică*. În anii următori publică studii și cărți în domeniul teoriei cunoașterii, făcând investigații cu privire la experimentele științifice, la o serie de probleme ale ciberneticii, ale argumentării logico-filosofice și altele de acest gen, pentru a se dedica pe urmă, mai ales în anii '70, studiilor de viitorologie.

Studiile de viitorologie deveniseră una din modele acelor ani pentru unii filosofi, sociologi și politologi, organizându-se institute și grupuri de cercetare, diferite reuniuni internaționale, simpozioane și dezbateri, Pavel Apostol reprezentând România la cele mai multe întâlniri europene. De regulă, în luările sale de cuvânt în acest cadru, Pavel Apostol susținea ideologia oficială din România, susținând că, pe fondul crizelor

multiple din lume, este justificată diversitatea și opoziția ideologiilor, critica la adresa societății capitaliste indeosebi.

Lucrări publicate (listă selectivă)

Volume de autor și coautor

- *Probleme de logică dialectică în filosofia lui G. W. Hegel*, vol. I, Editura Academiei, București, 1956.
- *Probleme de logică*, Editura Academiei, București, 1956.
- *Iluzia evadării*, Editura Științifică, București, 1958.
- *Experiment și cunoaștere*, Editura Științifică, București, 1958.
- *Inconsistența argumentării idealist-subiective*, Editura Științifică, 1965.
- *Normă etică și activitate normată*, Editura Științifică, 1968.
- *Cibernetică, cunoaștere, acțiune*, Editura Politică, 1969.
- *Trei meditații asupra culturii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1970.
- *Omul anului 2000*, Editura Junimea, Iași, 1972.
- *Probleme ale perfecționării procesului de învățământ*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974.
- *Calitatea vieții și explorarea viitorului*, Editura Politică, București, 1975.
- *Viitorul*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.
- *Dicționar de Filozofie*, Editura Politică, București, 1978.

Studii

- „Puterea cuvântului”, în *Revista de filosofie*, 1966.
- „O analiză semantică a teoriei științifice”, în *Revista de filosofie*, 1966.
- „Elemente pentru o epistemologie a științelor tehnice”, în *Revista de filosofie*, 1968.
- „Filosofia și studiul viitorilor”, în *Revista de filosofie*, 1972.
- „Aspecte noi în dimensiunea tehnologică a condiției umane”, în *Revista de filosofie*, 1976.
- „Filosofie și politică la Gramsci”, în *Revista de filosofie*, 1977.
- „O metodologie dialectică de studiere a viitorului”, în *Revista de filosofie*, 1977.

Ioan Biriș

BANCIU, DAN-AUREL

(1967 - 2019)

Date biografice

Dan Aurel Banciu s-a născut în 29 decembrie 1967 în Arad. A urmat între anii 1974-1982 Școala Generală nr. 2 din Arad, iar între anii 1982-1986 Liceul de Matematică - Fizică „Ioan Slavici” din Arad. A efectuat stagiul militar între anii 1986 – 1988 la Marea Unitate și Corpul de Armată IV „Transilvania”.

La nivelul studiilor superioare, între anii 1989 – 1994 este student al Facultății de Istorie și Filosofie din cadrul Universității „Babeș Bolyai” din Cluj Napoca, promoția 1994, cu dubla specializare în Filosofie și Psihologie, urmând în paralel cursurile celor două facultăți. S-a licențiat la specializarea filosofie cu lucrarea „*Conceptele de legalitate și de ilegalitate din perspectiva logicii deontice*”, coordonator științific: prof. univ. Dr. Mircea Balaiș – sesiunea iunie 1994, primind nota 10.

Este student din 1991 la Facultatea de Jurnalistică a Universității „Babeș Bolyai” din Cluj – Napoca iar în anul 2007, sesiunea februarie, devine licențiat în cadrul Facultății de Drept a Universității „Vasile Goldiș” din Arad.

Între anii 1994 – 1995 este masterand al Facultății de Filosofie al Universității „Babeș Bolyai” din Cluj Napoca, la Catedra de Istorie a Filosofiei și Logică și al Facultății de studii Europene a Universității „Babeș Bolyai” din Cluj.

Din ianuarie 1995 devine bursier Tempus al Uniunii Europene, membru în programul de integrare și formare al tinerelor cadre didactice: grant/bursă de studii la Strassbourg, la Universitatea “Robert Schumann”, după cum urmează:

1995, ianuarie – martie – în regim de auditor liber a urmat cursuri de Eurojurnalism și Politici comune ale Uniunii Europene; 1995, aprilie – iunie – cursuri de Drept comunitar și de Drept internațional (public și privat) la Universitatea „Robert Schumann”, Strassbourg; 1995, ianuarie – februarie – iunie: jurnalist practician la diverse infrastructuri europene: Consiliul Europei (Adunarea celor 40); Uniunea Europeană (Parlament); Palatul Drepturilor Omului. În această calitate a realizat emisiuni, studii și alte activități de cercetare difuzate de Studioul teritorial de Radio Cluj, din cadrul Societății Române de Radiodifuziune.

Studiile de doctorat le-a început în martie 1995 – admitere cu tema: „Filosofia unificării europene. Principiul subsidiarității”. Îndrumător: prof.univ. dr. Andrei Marga. Scop: o abordare interdisciplinară (filosofică, psihologică, juridică și logică a acestui controversat principiu). Susținere: 29 octombrie 2005.

Lista lucrărilor publicate (listă selectivă)

Cărți autor

- *Construcție Europeană. Principiul subsidiarității-arheologii și anatomii*”, Editura EFES, Cluj-Napoca, 2006.
- *Minorități și grupuri etnice. O abordare din perspectiva subsidiarității*, Editura EFES, Cluj-Napoca, 2006.
- *Psihologie socială aplicată*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2006.
- *Politici sociale*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2007.
- *Elemente de etică pentru învățământul superior*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad.
- *Elemente de metodologia cercetării științifice*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad.

Capitol sau parte dintr-o lucrare colectivă

- „*Integrări europene din perspectiva imaginarului social. Identity, alterity and subsidiarity from social imaginary perspectives*”, în „*Regiuni, etnii și identități regionale - Lucrările Simpozionului Internațional de Antropologie Culturală din 17-19 mai 2006*”, Volum editat de Complexul Muzeal Arad cu sprijinul Consiliului Județean

Arad, Colecția minorități (Ediția VIII-a), pp.11-35, ISBN 978-973-0-05002-8, 577 pg, Arad, 2007.

— „*Provocări Filosofice ale identității europene (1.)*”, în *Revista Agora*, An.II nr.5, ISSN 1842-6840, pp.46-54, Arad, 2008.

Articole în reviste

- „*Integrări europene din perspectiva imaginarului social*”, în *Revista Agora* An.I, nr.1, ISSN 1842-6840, pp. 32-46, Arad, 2007.
- „*Dincolo de grupurile mari. Încercare de prefigurare psiho-logică a grupurilor subsidiare*”, în *Revista Agora*, An I, nr.2, ISSN 1842-6840, pp 63-72, Arad, 2007.
- „*Un scenariu psiho-sociologic al devoluției*”, în *Revista Agora*, An I, nr.3, ISSN 1842-6840, pp. 42-50, Arad, 2007.

Regis Roman

Date biografice

Petru Berar s-a născut în satul Chelmac, comuna Conop din județul Arad. Dacă memoria autorului acestor rânduri a reținut bine, în urma discuțiilor cu Petru Berar, de acum mai bine de patru decenii, tatăl său se trăgea din Conop, dar s-a căsătorit la Chelmac. Iar între Chelmac și Conop, localități aflate cam vizavi peste Mureș (Conopul pe partea dreaptă a râului, iar Chelmac pe partea stângă, ceea ce-l făcea pe Petru Berar, în momente de răsfăț spiritual, să spună că el a stat mereu cu un picior în Ardeal și cu celălalt în Banat), copilul Berar trecea adesea cu compul, un fel de bac mai primitiv, așa cum se găseau mai demult aproape între toate localitățile mai importante de pe cele două maluri ale Mureșului.

După ce și-a încheiat cursurile din școala primară în localitatea natală, Petru Berar a urmat liceul la Lipova, nu departe de satul său. Apoi a studiat la Facultatea de Filosofie din cadrul Universității din București. A fost un student sârguincios, obținând rezultate bune și foarte bune la învățătură, ceea ce i-a permis să obțină, la absolvire, un post în București, unde a rămas pentru tot restul vieții. S-a angrenat din tinerețe în publicistica ideologică, fiind pentru mai mulți ani redactor și șef de secție la Revista *Era Socialistă*, revista teoretică a CC al PCR, unde l-a avut șef pe Ștefan Voicu, apoi, de pe la mijlocul anilor '70 va fi conferențiar la Academia de Studii Social-Politice, la catedra de sociologie până la sfârșitul vieții.

Din mărturisirile distinsului profesor și sociolog Septimiu Chelcea (a se vedea Septimiu Chelcea, *Așa a fost? Așa îmi aduc aminte*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2017, carte din care vom reține unele amănunte, conferențiarilor universitari de atunci, Petru Berar și Septimiu Chelcea, fiind colegi de birou la Academia amintită) aflăm că, pe lângă sociologii din catedră – Ion Iordăchel, Septimiu Chelcea, Ion Mărginean și Cauc – numiți de

C. Zamfir în lucrarea *O istorie subiectivă în sociologia românească din 1944 până în prezent*, Editura Polirom, Iași, 2009, Septimiu Chelcea s-ar întreba: „ce aş putea să adaug? Poate că cel mai bun dintre noi era Petru Berar”. Cu precizarea, adăugăm noi, că profesorul Chelcea este cunoscut pentru exigența sa când e vorba de știința de carte.

Mă aflu între cei care l-am cunoscut pe profesorul Petru Berar, între noi stabilindu-se de la început o relație de apreciere și de apropiere, probabil și pentru originea noastră din același areal, Chelmacul fiind pentru mine satul de peste Mureș, iar Nadășul meu fiind pentru Petru Berar satul de peste deal (adică de peste Culmea Zarandului). Când mi s-a propus să rămân asistent universitar la aceeași instituție unde preda și Petru Berar, el a fost omul care m-a invitat acasă și mi-a făcut „introducerea” cu privire la ce mă așteaptă, „introducere” care m-a ajutat mult. Atmosfera din această instituție nu era deloc simplă. Petru Berar era un bun specialist în sociologia religiilor (curs pe care îl preda), era un om foarte citit și nu era deloc comod pentru cei din jur. Știu că, la un moment dat, cred că prin anul 1980 sau 1981, îmi spunea că secretarul de partid „l-a luat la ochi” pentru că le cerea studenților un efort „prea mare” pentru a-l citi pe Max Weber, îndeosebi *Etica protestantă și spiritul capitalismului*. La întrebarea secretarului de partid de ce trebuie ca studenții să cunoască *Etica protestantă...*, în loc să știe documentele de partid, Petru Berar i-a răspuns acestuia că studenții trebuie să cunoască foarte bine ceea ce urmează să combată. Altfel nu se poate!

La acea vreme, în Academie, era foarte cunoscut un propagandist de ateism, V. A., poreclit de colegi „Asasinescu”, și care îl dușmănea de multă vreme pe Petru Berar. Între altele, „Asasinescu” l-a reclamat pe Petru Berar pentru teza de doctorat. „Ca să aibă timp pentru redactarea tezei de doctorat, Petru Berar și-a scos certificat medical că suferă cu nervii. Asasinescu l-a taxat: dacă teza de doctorat a fost scrisă în timpul unei crize de nervi, înseamnă că este «ne-bună»; dacă este bună, înseamnă că a fost scrisă de un om sănătos și că Petru Berar a mințit Partidul” (Septimiu Chelcea, *Așa a fost? Așa îmi aduc aminte*, p. 239). Concluzia era că, oricum ar sta lucrurile, teza trebuie respinsă! Putem bănuși că acel certificat medical atât de necesar pentru a avea timp suficient să

redacteze teza de doctorat n-a fost greu de obținut de către Petru Berar, căci soția sa, arădeancă din Pâncota, era un medic psihiatru reputat, lucrând pentru Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă (USLA), subordonată Ministerului de Interne.

Petru Berar avea simțul umorului. Într-o zi i s-a adresat lui Septimiu Chelcea (Septimiu Chelcea, *op. cit.* p. 239):

– M-am dus să vorbesc cu Asasinescu. Era ocupat: vorbea cu colegul lui de birou.

– Ce coleg? Asasinescu stă singur în birou.

– Cu colegul de pe perete...

Firește, era vorba de tabloul de pe perete al lui Nicolae Ceaușescu, deși nu era obligatorie prezența acestui tablou în birouri, însă unii atârnavu respectivul tablou din proprie inițiativă, asemenea lui Asasinescu. La fel de hâtru, la o activitate de propagandă ateistă, Petru Berar li se adresa celor din sală: „Tovarăși, nu combateți prea dur credința religioasă. S-ar putea să-l dărâmați pe Dumnezeu și rămâneți fără obiectul muncii. A fi liber-cugetător nu înseamnă a fi primitiv, ci dimpotrivă, iubitor de înțelepciune” (Septimiu Chelcea, *op. cit.* p. 242). Cu altă ocazie, le spunea activiștilor din domeniul educației ateiste să citească filosofie antică, să-i citească pe iluminiști, dar și pe Bertrand Russell, căci „educația ateistă nu se poate face cu șapte clase elementare. Ateismul este o problemă de filosofie” (Septimiu Chelcea, *op. cit.* p. 238).

Un astfel de comportament nu putea trece neobservat. În 1983, înainte de încheierea anului universitar, organizația de partid de la sociologie fusese sesizată de la rectorat să-l pună în discuție pe conferențiarul Petru Berar. S-a fixat ședința, fusese anunțat și „vinovatul”, numai că acesta nu mai sosea... Cei prezenți au decis să-l discute „în lipsă”, critica lui Petru Berar fiind deschisă de către secretarul de partid și continuată de alți membri ai catedrei. Urma să ia cuvântul și Septimiu Chelcea, dar în sală a intrat pe neașteptate o secretară, care a anunțat că Petru Berar fusese găsit în acea dimineață „mort în apartament, când a venit soția acasă”, după o noapte de gardă la spital (Septimiu Chelcea, *op. cit.* p. 238). Petru Berar a fost înmormântat în satul natal, la Chelmac, în prezența unei asistențe numeroase.

Activitatea filosofică

Fiind angajat, încă din tinerețe, la revista „Era socialistă”, așa cum am amintit, Petru Berar nu putea evita angajarea ideologică, publicând multe articole de acest fel. A rămas cu imaginea unui „propagandist ateist”. Dar atât cât l-am cunoscut eu, fără a-l întreba în mod direct și fără să-mi facă mărturisiri în acest sens, nu cred că era un ateu. Când venea la Chelmac, cea mai apropiată companie a sa era preotul din sat, cu care petrecea multe ore împreună. Însă, ca pentru atâția alții în acei ani, una era imaginea oficială acceptată, și cu totul alta credința intimă, neștiută de cei din jur sau cunoscută doar câtorva apropiați.

Altfel, Petru Berar a fost un om al studiului serios, dedicându-se în special domeniului de sociologie a religiei, dar mereu dinspre filosofia socialului și filosofia religiei. O dovedește și studiul său dens „C. Wright Mills și știința socială americană”, care prefațează volumul lui C. Wright Mills în limba română, *Imaginația sociologică*, apărut la Editura Politică, București, 1975, în prestigioasa colecție „Idei contemporane”. La începutul acestui volum, numele lui Petru Berar apare ca prefațator și traducător. Dar Septimiu Chelcea, coleg de catedră și de birou cu Petru Berar, în lucrarea amintită în aceste rânduri, ne spune că în ceea ce privește traducerea e o întreagă poveste. Cartea lui Mills a fost tradusă de un coleg al lui Petru Berar de la „Era socialistă”, coleg din secția al cărei șef era tocmai Petru Berar.

Însă cartea zăcea de mult timp la editură, căci traducătorul ei ceruse azil politic în Franța, iar soția sa rămăsese fără serviciu... În această situație, Petru Berar a luat următoarea decizie, povestește Septimiu Chelcea: „Am convenit cu soția lui să declar la editură că eu am făcut traducerea. Bani conveniți pentru traducere i-am dat soției lui, care rămăsese fără serviciu, fără vreo sursă de venit”. Apoi, cu umorul cunoscut, îi declară lui Septimiu Chelcea „că a fost un șef bun”, căci, subliniază Petru Berar,

